

Prikaz invaliditeta u filmu "Čudo u ćeliji broj 7"

Matoković, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:886034>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Prijediplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Ema Matković

Prikaz invaliditeta u filmu „Čudo u ćeliji broj 7“

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2024.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Ema Matoković

Prikaz invaliditeta u filmu „Čudo u ćeliji broj 7“

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 6.9.2024.

Lina Natoković, 0122239099

Ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	
1. UVOD	1
2. POJAM INVALIDITETA.....	2
2.1. Vrste oštećenja i uzroci invaliditeta	2
3. PRIKAZ INVALIDITETA U KNJIŽEVNOSTI	3
3.1. Prikaz invaliditeta u filmskoj industriji/medijima	3
4. LIK, TIP, STEREOTIP	5
4.1. Lik.....	5
5. INTELEKTUALNE POTEŠKOĆE.....	7
5.1. Karakteristike ljudi s intelektualnom invalidnošću	8
5.2. Mentalni invaliditet Mema	10
6. RODITELJ S INVALIDITETOM	10
6.1. Memo kao roditelj s invaliditetom.....	11
7. STIGMATIZACIJA	12
7.1. Kategorije stigme.....	14
8. ODNOS DRUGIH LIKOVA PREMA MEMI.....	15
9. ZAKLJUČAK	16
10. LITERATURA.....	17

SAŽETAK

Tema je ovog završnog rada prikaz invaliditeta u igranom filmu *Čudo u ćeliji broj 7* redatelja Mehmeta Ada Öztekina. U radu se objašnjava pojam invaliditeta, invaliditet u književnosti i filmskoj industriji te drugim medijima, intelektualne poteškoće te sam prikaz invaliditeta protagonista Meme koji ima mentalne poteškoće. S obzirom da je Memo samohrani otac sedmogodišnje djevojčice, obradit će se i tema roditelja s invaliditetom i dat će se prikaz Meme kao jednog od takvih roditelja. Također će se objasniti i stigmatizacija osoba s invaliditetom te odnos likova prema Meminom invaliditetu.

Ključne riječi: *Čudo u ćeliji broj 7*, invaliditet, mentalne teškoće, stigmatizacija

1. UVOD

Čudo u ćeliji broj 7 (2019) igrani je film turskog redatelja Mehmeta Ada Öztekina. Memo je čovjek koji ima mentalne poteškoće te je otac sedmogodišnje djevojčice Ove. Nepravедno optužen za ubojstvo, smješten je u zatvor gdje čeka izvršenje smrtne kazne. Zatvorenici s vremenom shvaćaju kako Memo nije mogao počiniti to ubojstvo i traže pravdu za njega, a jedina je želja Meme i njegove kćeri da ponovno budu zajedno.

Memo je samohrani otac s mentalnim poteškoćama koji unatoč svom invaliditetu ne odustaje od svoje kćeri. Zbog svog invaliditeta često nailazi na nerazumijevanje i predrasude svoje okoline. U radu će biti prikazan invaliditet i vrste invaliditeta, invaliditet u književnosti te invaliditet u filmskoj industriji i medijima. Potom će biti objašnjeni pojmovi *lik*, *tip* i *stereotip*. Osim toga, prikazat će se i karakteristike intelektualne invalidnosti te mentalni invaliditet Meme. Zatim će se analizirati roditelji s invaliditetom te Memo kao roditelj s invaliditetom. Na samom kraju bit će objašnjena stigmatizacija te odnos likova prema Memi.

2. POJAM INVALIDITETA

Dadić i suradnici (2018) tvrde kako pojam invaliditet potječe od *invalidus* „što znači nevrijedan, nesposoban, nejak, nemoćan, slab“ (Dadić i suradnici, 2018:64). „Svjetska zdravstvena organizacija definira invaliditet kao bilo kakvo ograničenje ili smanjenje (koje proizlazi iz oštećenja) sposobnosti izvođenja neke aktivnosti na način ili unutar raspona koji se smatra normalnim za ljudsko biće“ (Rački, 1997: prema Dadić i suradnici, 2018: 65).

2.1. Vrste oštećenja i uzroci invaliditeta

„Promjene u zdravstvenom stanju dijele se u 4 skupine: tjelesna oštećenja, intelektualna oštećenja, mentalna oštećenja i poremećaji autističnog spektra“ (Dadić i suradnici, 2018:65). Problemi s vidom te sluhom, gluhošljepoća te razna oštećenja živčanih sustava ubrajaju se u tjelesna oštećenja (Dadić i sur., 2018:65).

Intelektualna oštećenja uključuju „znatno ispodprosječno intelektualno funkcioniranje koje za sobom povlači i značajno ograničenje adaptivnog funkcioniranja“ (Dadić i sur., 2018: 65). Takve osobe teže uspostavljaju komunikaciju te samim time imaju veće poteškoće u razvijanju društvenog života (Dadić i sur., 2018: 65-66).

Mentalna oštećenja definiraju se kao duševne smetnje koje dolaze do izražaja kod promjena u ponašanju i reakcijama, a utvrđeno je da su rezultat „organskih čimbenika ili psihoze raznih etiologija“ (Dadić i sur., 2018: 66).

Poremećaji iz autističnog spektra obuhvaćaju skupinu poremećaja obilježenih neadekvatnim socijalnim odnosima te komunikacijskim obrascima (Dadić i sur., 2018: 66).

3. PRIKAZ INVALIDITETA U KNJIŽEVNOSTI

Peternai Andrić navodi kako se invaliditet promatra unutar sustava jezika i kulture te se unutar njih uočavaju stereotipi u nekim književnim djelima (Peternai Andrić, 2019:198). Međutim književnošću invaliditet postaje još vidljivijim, iznoseći ga iz privatne sfere u javni prostor. Kroz književnost mogu se razvijati pojmovi i nazivi, kao i prikazati različite okolnosti u kojima se mogu naći osobe s invaliditetom, čime se potiče bolje razumijevanje njihove različitosti (Peternai Andrić, 2019:200).

Književnost se smatra kao medij za usvajanje ili izoštravanje čitateljeva etičkog pogleda, ali i za vježbanje čitanja – vještine korisne u raznim segmentima u životu (Peternai Andrić, 2019:30).

Odnos je invaliditeta i književnosti „višestruk i složen“, a književnost podražava osvješćivanje i razvoj načina na koji se invaliditet može dublje razumjeti (Peternai Andrić, 2019:9). Peternai Andrić navodi kako invalidnost zahtijeva priču, odnosno to da „normalno“ tijelo ne treba priču, dok stanja poput ožiljaka, šepavosti i sl. iziskuju priču“ (Peternai Andrić, 2019:195).

Priče i pripovijedanje tvore komunikaciju pa su to značajni mehanizmi za tvorbu identiteta. Jezik je taj koji određuje ljude, ali i limitira jer se ne može izraziti ništa izvan granica postojećih pojmova (Peternai Andrić, 2019:10).

3.1. Prikaz invaliditeta u filmskoj industriji/medijima

Osobe s invaliditetom svakodnevno su izložene raznim diskriminacijama i predrasudama. U medijima su osobe s invaliditetom često stigmatizirane te nisu ravnopravno tretirane. Također uloga medija sve više služi kao sredstvo smanjenja predrasuda i stereotipnih mišljenja prema osobama s invaliditetom i ima izrazito važnu ulogu u podizanju svijesti opće populacije (Kos, 2022:3).

Nadalje, jedan od većih problema portretiranja osoba s invaliditetom na filmskom platnu zasigurno je neznanje i stereotipi tvoraca filmova. Osim toga valja spomenuti i dvosmislenost prema likovima, odnosno prikazivanje likova kao fizički i moralno nakaznih pojedinaca. Takav način produbljuje negativne stavove prema osobama s invaliditetom. Invaliditet se pojavljuje i u animiranim filmovima, a likovima se, osim invaliditeta, pripisuju i različite osobine i to

uglavnom one nepoželjne kao što su nespretnost, nepromišljenost, neuspješnost i slično. Sve ove posljedice kasnije je teško promijeniti s obzirom da djeca usvajaju predrasude počevši od vrlo rane dobi (Đaković i sur., 2023:192).

Osobe s invaliditetom prikazuju se i kroz mnoge druge vrste invaliditeta. Međutim tu najviše prevladavaju psihičke teškoće i tjelesni invaliditet. One se ne uklapaju ni u jednu kategoriju takozvane ljepote i skladnosti tijela što ih još dodatno udaljuje od medija jer je upravo u medijima ljepota jedna od glavnih razloga privlačenja pozornosti javnosti (Đaković i sur., 2023:193).

Osobe s invaliditetom u filmovima se prikazuju kroz dvije uloge:

1. negativni pojedinci,
2. pozitivni pojedinci koji trebaju podršku okoline kako bi razvili svoje potencijale (Đaković i sur., 2023:193).

Jedna od bitnih osobina likova s invaliditetom zasigurno je gubitak kontrole nad vlastitim životom zbog čega su likovi u filmovima često prikazani kao agresivni, nasilni i skloni psihičkim teškoćama poput depresije i suicidalnih misli. Iz toga su razloga likovi sa psihičkim teškoćama najčešće okarakterizirani kao osobe sklone konfliktima i samosažaljenju. S obzirom da kinematografija ima važnu ulogu u oblikovanju javnog mišljenja, a posebno o vidovima života s kojima ljudi nemaju baš izravnog iskustva, važno je jačati socijalni dijalog o posljedicama pojednostavljenih prikaza invaliditeta u filmovima (Đaković i sur., 2023:193).

4. LIK, TIP, STEREOTIP

4.1.Lik

„Lik (književni subjekt, tip, karakter, osobnost, junak, figura) jedan je od ključnih elemenata pripovijesti i predstavlja osnovni način reprezentacije složenosti subjekata i njihovih identiteta u književnom djelu“ (Peternai Andrić, 2019: 211). Količina informacija o likovima ovisi o pripovjedačevoj odluci koliko će otkriti. Identitet subjekta oblikuje se kroz razlike u odnosu na druge te se temelji na nečemu jedinstvenom (Peternai Andrić, 2019: 212). Likovi u književnim djelima često su na rubu ludila; ako su nezanimljivi, obično se ne uklapaju u norme. Što se tiče književne reprezentacije, čitaocima su zanimljiviji otkaçeni i luckasti likovi. Istodobno, likovi koji pokazuju nevinost i koji su naivni u surovom društvu punom predrasuda također privlače pozornost i izazivaju razne emocije (Peternai Andrić, 2019:213).

4.2. Tip

„Tipovi su oni likovi što imaju osobine specifične za neku grupu i sredinu...“ što znači da se odnosi na predstavnike određene vrste ili sloja ljudi (Peternai Andrić, 2019: 214). Tipovima se ističu „općenite osobine književnih subjekata ili ono u njima individualizirano“ (Peternai Andrić, 2019: 214). Ono što je specifično za tipove je njihova individualnost, ali u širem kontekstu. Također tip se može definirati kao svaka jednostavna, upečatljiva, shvatljiva i široko prepoznata kategorizacija u kojoj je sadržano nekoliko svojstava. U književnosti tipovi su prikazani kao otvorenije i fleksibilnije osobe za promjene čime se stvara osjećaj slobode, a otvara se mogućnost izbora za one koji djeluju u prostoru normalnosti (Peternai Andrić, 2019:216).

4.3. Stereotip

Peternai Andrić (2019) ističe da stereotipi mogu biti pozitivni ili negativni, ali je važno „razlikovati mehanizme tipiziranja i stereotipiziranja“ (Peternai Andrić, 2019:217). Stereotipi u pripovijestima utječu na estetskoj i ideološkoj razini. U književnosti, informacije o likovima dolaze od pripovjedača ili drugih likova, a stereotipiziranje proizlazi iz njihovih postupaka, stavova, razmišljanja, odijevanja i odnosa s drugima. „Stereotip je skup uvjerenja o tipičnim osobinama i vladanju drugih“ koji služi kao osnova za oblikovanje odnosa prema njima i formiranje mišljenja još prije stvarnog susreta (Peternai Andrić, 2019:217).

Funkcija stereotipa dijeli se u dvije skupine:

1. Psihička – sadrži obrnut slijed pristupa stvarnosti; prvo se određuje, a potom promatra,
2. Društvena – koristi se za očuvanje statusa u društvu (Peternai Andrić, 2019:217).

Stereotipi, kako tvrdi Peternai Andrić, nastaju iz različitih razloga, a najčešći je taj što subjekti koji ih tvore, vlastiti stabilan svijet doživljavaju kao ugrožen. Stereotip koji je jednom učvršćen, teško se može mijenjati pa su upravo zbog toga stereotipi česti gdje je odnos snaga neravnomjeran te djeluju kao mehanizam isključivanja iz grupe ili sredstvo obilježavanja cijele grupe. Ključno je kod stereotipa to što predstavljaju svojevrsne markere za označavanje prostora i to tako što nakon označenog prostora važno postaje tko je unutar, a tko izvan tog prostora i kod njih uvijek postoji mjera mržnje, straha, gađenja te ismijavanja (Peternai Andrić, 2019:221-222).

5. INTELEKTUALNE POTEŠKOĆE

Pojam *intelektualne poteškoće* sve se više koristi umjesto pojma *mentalna retardacija* i to iz nekoliko razloga:

- odražava promjenu konstrukta invalidnosti,
- bolje se usklađuje s trenutnim profesionalnim praksama koje se fokusiraju na ponašanje
- manje je uvredljiv za osobe s invaliditetom,
- skladniji je s međunarodnom terminologijom (Shree, 2019: 10).

Intelektualne poteškoće ili mentalni invaliditet definiraju se kao poremećaji koji počinju u djetinjstvu, a odnose se na poteškoće u socijalnim i praktičnim područjima života¹. Osim toga, odnosi se i na teže poimanje informacija te usavršavanja umijeća (Shree, 2019: 10).

Kako bi se utvrdila intelektualna poteškoća, potrebno je zadovoljiti određene kriterije:

1. poremećaji intelektualnog funkcioniranja - odnose se na sposobnosti poput razmišljanja, planiranja, učenja... Ovi poremećaji dijagnosticiraju se kroz kliničku procjenu i standardizirano IQ testiranje prilagođeno pojedincu,
2. poremećaji u funkcioniranju - odnose se probleme koji značajno ometaju pridržavanje razvojnih i sociokulturnih standarda za neovisnost pojedinca i sposobnost ispunjavanja njihove društvene odgovornosti,
3. početak poremećaja tijekom djetinjstva².

Težina stanja u kojem se pojedinac nalazi mogu se podijeliti na nekoliko intelektualnih teškoća:

1. blaga intelektualna teškoća - to su osobe koje obično imaju sporiji razvoj u područjima kao što su razumijevanje, socijalne vještine i svakodnevne životne vještine. Takve osobe često mogu naučiti praktične vještine i funkcionirati u životu uz određenu podršku iz okoline. Također mogu postići i akademske vještine do otprilike šestog razreda,

¹ National Library of Medicine. *Clinical Characteristics of Intellectual Disabilities*. Datum pristupa: 20.6.2024. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK332877/>

² National Library of Medicine. *Clinical Characteristics of Intellectual Disabilities*.. Datum pristupa: 20.6.2024. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK332877/>

2. umjerena intelektualna teškoća - takve osobe imaju značajnije izazove u konceptualnom razumijevanju i praktičnim vještinama u usporedbi s osobama blage intelektualne teškoće. Obično mogu naučiti osnovne vještine samozbrinjavanja i mogu postići određenu neovisnost u okruženjima, a njihova obrazovna postignuća mogu biti do drugog razreda,
3. teška intelektualna teškoća - osobe s takvim teškoćama imaju značajne poteškoće u kognitivnom i prilagodbenom funkcioniraju. Potrebna im je ogromna podrška u svim područjima svakodnevnog života, uključujući i osobnu njegu, komunikaciju te socijalne vještine. Njihova je sposobnost učenja ograničena i trebaju pomoć u osnovnim aktivnostima u svakodnevnom životu,
4. duboka intelektualna teškoća - osobe s dubokim teškoćama imaju i duboke kognitivne deficite i značajna ograničenja u prilagodbenom funkcioniraju. Često imaju višestruke invalidnosti i zahtijevaju intenzivnu podršku za sva područja života. Komunikacijske su im sposobnosti ograničene, a mogu imati značajne fizičke i zdravstvene potrebe. Obično zahtijevaju stalni nadzor i njegu u okruženju³.

5.1. Karakteristike ljudi s intelektualnim poteškoćama

Karakteristike ljudi s intelektualnim poteškoćama koje mogu utjecati na njihovo akademsko učenje, ali i na njihovu sposobnost prilagodbe u svakodnevnim okruženjima su sljedeće:

- opća spoznaja - osobe s intelektualnom invalidnošću razlikuju se fizički i emocionalno, ali isto tako i prema osobnosti, sklonostima i uvjerenjima. Njihova očita sporost u učenju može biti povezana s odgođenim razvojem intelektualnih sposobnosti. Odrasle osobe s intelektualnim poteškoćama usredotočene su na odgovarajuće aspekte za učenje nasuprot neodgovarajućim aspektima te tada njihova brzina i količina učenja mogu biti izuzetno prihvatljive,
- učenje i pamćenje – osobe s intelektualnim poteškoćama teže uče i pamte nego ostali učenici. Osobe s invaliditetom razvijaju učenje sporije u usporedbi s vršnjacima bez invaliditeta te s poteškoćama poimaju informacije (Shree, 2019:15).
- pažnja - da bi dobili informacije, djeca moraju biti usmjerena na zadatak dovoljno dugo i kontrolirati se. Djeca s intelektualnim poteškoćama mogu imati poteškoće u

³ National Library of Medicine. *Clinical Characteristics of Intellectual Disabilities*. Datum pristupa: 20.6.2024. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK332877/>

- razlikovanju i obraćanju pažnje na pitanja u situacijama učenja. Problem nastaje kada dijete ne razumije i ne filtrira informacije kako bi došao do bitnih značajki,
- adaptivne vještine - ove vještine kod osoba s invaliditetom često nisu usporedive s vršnjacima bez invaliditeta. Kod osobe s invaliditetom pojavljuju se poteškoće u učenju, primjeni vještina, uključujući ometanje, nepažnju, sposobnost čitanja i samo ponašanje.
 - samoregulacija - sposobnost ponavljanja zadatka povezana je sa samoregulacijom, odnosno sposobnost upravljanja i reguliranja vlastitog ponašanja. Nedostatak, odnosno nerazvijenost samoregulacije znatno utječe na pamćenje, vještine ponavljanja, organizacijsku sposobnost i kontrolu nad procesom učenja,
 - govor i jezik - osobe s intelektualnim poteškoćama mogu imati poteškoće u razumijevanju i formuliranju jezika. Problemi s jezikom općenito su povezani s kašnjenjem u razvoju jezika, a ne s upotrebom jezika. Također, mogu pokazivati odgođeno funkcioniranje kao što su izmjena uloga, odabir prihvatljivih tema za razgovor, znanje kada treba govoriti, a kada šutjeti i slično. Ozbiljnost problema s govorom i jezikom povezana je s uzrokom i težinom invaliditeta; što je intelektualna poteškoća blaža, to su manje izražene jezične poteškoće,
 - motivacija - osobe s invaliditetom često su opisane kao nedovoljno motivirane osobe, a sve to povezano je s prethodnim iskustvima neuspjeha i anksioznosti te dovodi do toga da su manje usmjereni na ciljeve,
 - poticaji i nagrade - osobe s intelektualnim poteškoćama često ovise o vanjskim izvorima poticaja ili nagrada nego unutarnjim izvorima nagrade. Manje je vjerojatno da će biti samoinicijativni i motivirani vlastitim odobravanjem,
 - akademska postignuća - kognitivne neučinkovitosti osoba s blagim do umjerenim intelektualnim poteškoćama dovode do trajnih problema u akademskim postignućima. Takve osobe mogu naučiti osnovne računske operacije, ali primjerice, možda neće biti sposobne primijeniti koncepte na odgovarajući način u situacijama rješavanja problema,
 - fizičke karakteristike - osobe s intelektualnim poteškoćama mogu imati različite probleme kao što su fizički, motorički, vizualni i slušni poremećaj te zdravstveni problemi. Većina osoba s teškim i dubokim intelektualnim poteškoćama ima višestruke poteškoće koji utječu na gotovo svaki aspekt intelektualnog i fizičkog razvoja (Shree, 2019: 15-17).

5.2. Mentalni invaliditet lika Mema

Memo je osoba koja pati od intelektualne poteškoće. Film *Čudo u ćeliji broj 7* započinje *in medias res* čime se ne saznaje mnogo o Memovoj prošlosti. Poznato je jedino da Memo svoju kćer Ovu odgaja uz bakinu pomoć.

Memo ima umjerene do teške intelektualne teškoće te teško uspostavlja komunikaciju s drugim ljudima. Njegov se invaliditet očituje isključivo na mentalnoj razini. Ima poteškoće u govoru te vrlo često govori o neprimjerenim i nepovezanim temama. Memina sedmogodišnja kćer Ova vrlo se često ponaša mnogo zrelije od svoga oca. S obzirom da Memo nema intelektualne kompetencije za ozbiljan posao, s bakom prodaje ušćerene jabuke i tako zarađuju za život.

Memu ismijavaju i djeca i odrasli te ga često nazivaju luđakom. Mentalni invaliditet nije mu predstavljao veći problem sve dok jednoga dana nije prisustvovao smrti časnikove kćeri. Memo se, naime, igrao s djevojčicom na stijenama nakon čega se ona okliznula te pala u more. Iako ju je Memo upozoravao da se ne igra blizu stijena, ona ga nije slušala te je zadobila smrtonosni udarac u glavu. Svi su vjerovali kako je Memo odgovaran za smrt djevojčice i nisu mu dali priliku braniti se. Memine intelektualne poteškoće učinile su njegov boravak u zatvoru nepodnošljivim. Zatvorenici i čuvari odnosili su se prema njemu na vrlo neprimjeren način. Zlostavljanju je došao kraj kada je od napada spasio glavnog člana zatvorske bande. Nakon toga zatvorenici su shvatili kako Memo nije mogao počinuti ubojstvo.

6. RODITELJ S INVALIDITETOM

Levačić i Leutar tvrde da su osobe s invaliditetom prezentirane kao osobe kojima je potrebna pomoć te kao osobe koje ne mogu biti roditelji. Zbog toga su meta predrasuda i pritisaka ljudi koji ih okružuju (Levačić i Leutar, 2011:42).

Intelektualna poteškoća uglavnom se javlja prije 18. godine. Pravo na brak i odgoj djece već se dugo priznaje kao temeljno pravo, a ova prava, također, vrijede i za roditelje s

intelektualnim invaliditetom, s tim da se njihova roditeljska prava ponekad prekidaju isključivo na temelju utvrđivanja da roditelj ima intelektualnih poteškoća⁴.

Osobe s invaliditetom mogu biti dobri roditelji. Sposobnost roditelja za pružanje adekvatne skrbi za svoje dijete ne može se predvidjeti na temelju inteligencije. Kao i kod roditelja bez invaliditeta, sposobnost uspješnog roditeljstva ovisi o širokom spektru faktora. Ti faktori uključuju: viši IQ, biti u braku, imati svakodnevnu podršku odrasle osobe visoke funkcionalnosti, imati manje djece ili samo jedno dijete, adekvatnu motivaciju i volju za prihvaćanjem podrške, obuku u kući radi poboljšanja generalizacije, odgovarajuće uzore roditelja tijekom djetinjstva, dobro fizičko i mentalno zdravlje, adekvatne financije, nizak stres te obrazovne i čitalačke vještine⁵.

Strategije za uspješnu podršku roditeljima s intelektualnim invaliditetom uključuju:

1. prilagodba usluga individualnim potrebama roditelja i fokus na cijelu obitelj kako bi se osiguralo zadovoljenje interesa i roditelja i djece,
2. pružanje dugoročne podrške koja uzima u obzir promjene potreba djece i prilagodbu roditeljskih vještina kako djeca sazrijevaju,
3. uključivanje posebnih metoda učenja koje su prilagođene sposobnostima roditelja, uključujući učenje u okruženju koje odgovara, ponavljanje, demonstraciju i korištenje resursa koji zahtijevaju minimalno ili nimalo čitanja,
4. pomoć roditeljima u integraciji u njihovu zajednicu kako bi se osnažila njihova podrška i osiguralo bolje uključivanje u šire društvene aktivnosti⁶.

6.1.Memo kao lik roditelja s invaliditetom

Leutar i Štambuk (2008) tvrde kako postoje različiti čimbenici koji utječu na odnose prema invaliditetu u obitelji, a oni uključuju: osobnost roditelja, vrstu i stupanj invaliditeta, vrijeme nastanka invaliditeta, ekonomskim i socijalnim prilikama (Leutar i Štambuk, 2008:47).

⁴ The Arc. Parents with Intellectual Disabilities. Washington D.C. Datum pristupa: 25.6.2024. URL: https://thearc.org/wp-content/uploads/forchapters/Parents%20with%20I_DD.pdf.

⁵ The Arc. Parents with Intellectual Disabilities. Washington D.C. Datum pristupa: 25.6.2024. URL: https://thearc.org/wp-content/uploads/forchapters/Parents%20with%20I_DD.pdf.

⁶ The Arc. Parents with Intellectual Disabilities. Washington D.C. Datum pristupa: 25.6.2024. URL: https://thearc.org/wp-content/uploads/forchapters/Parents%20with%20I_DD.pdf.

Kao što je ranije spomenuto, Memo ima intelektualne teškoće koje utječu na njega i na odgoj njegove kćeri. Iako se Memo trudi biti najbolji otac Ovi, situacija bi bila mnogo teža da Ovu ne odgaja uz pomoć svoje bake. Za razliku od svog oca, Ova je vrlo inteligentna što dokazuje kako Memin invaliditet ne utječe negativno na nju.

Memina obitelj nije u stabilnoj ekonomskoj situaciji s obzirom na to da Memo nema stalan posao. Iako je Ovina budućnost zbog toga ugrožena, Memo se trudi i ne dopušta da Ovi nešto nedostaje.

Memo i Ova vrlo su bliski i povezani unatoč njegovom invaliditetu. Iako je Memo drukčiji od drugih roditelja, pruža Ovi neizmjernu ljubav i podršku. Vrlo emotivni prikazi razdvojenosti nakon Memova odlaska u zatvor dokaz su njihove bliskosti. Nakon što su zatvorenici shvatili da je Memo dobar otac, krijomice su doveli Ovu u zatvor kako bi se otac i kći vidjeli nakon duže razdvojenosti. Iako je Memo osoba s invaliditetom, pruža kćeri sve što joj je potrebno i njegova ga invalidnost ne ograničava niti u jednom od važnijih elemenata roditeljstva.

7. STIGMATIZACIJA

Stigmatizacija u društvu proizlazi prvenstveno iz neznanja i generalizacije te se temelji na nepotpunoj socijalizaciji. Ovim procesom društvo uvjerava pojedinca da su njegovi negativni atributi objektivni čime se takvog pojedinca doživljava kao nekog tko ne ispunjava društvena očekivanja različitih modela poželjnosti (Čelik i Miliša, 2022: 134).

Čelik i Miliša (2022) navode da pojam predrasuda i riječ stigma nisu sinonimi. Stigma se odnosi na koncept diskriminirajućeg stava i odnosa prema stigmatiziranoj osobi koja se smatra nepoželjnom.

Stigmatizacija se može podijeliti na dva oblika:

- formalna stigmatizacija
- neformalna stigmatizacija.

Formalna stigmatizacija odnosi se na ponašanja pojedinca koja su otkrivena i za koja je izrečena mjera te može se promatrati, a s druge strane neformalna stigmatizacija podrazumijeva etiketiranje iz okoline. Čelik i Miliša također ističu kako stigmatizacija može imati negativan učinak na pojedinca (Čelik i Miliša, 2022:134).

Proces stigmatizacije uključuje četiri dijela:

1. pojedinci diferenciraju i označavaju ljudske varijacije,
2. prevladavaju kulturna uvjerenja (stereotipi) i povezuju te varijacije s negativnim atributima,
3. označeni pojedinci odvojeni su ostalih i stavljeni u skupine koje ih isključuju iz cijjenjenih grupa,
4. osobe tako gube status i postaju predmetom diskriminacije (Blom, Carpholt i Krull, 2023: 3).

7.1. Kategorije stigme

Stigma se može podijeliti u četiri kategorije koje su se razvile na temelju teorije o stigmatizaciji, a to su:

1. javna stigma - smatra se jezgrom tipologije te predstavlja stigmom kao kulturno dogovoreno obezvrjeđivanje određenih društvenih atributa. Ova kognitivna reprezentacija načina na koji ljudi koriste svoju sposobnost percepcije situacija za procjenu drugih ljudi koji posjeduju stigmatizirana stanja, manifestira se kroz povezanost emocijom i percipiranom ozbiljnosti, opasnosti i kršenja normi te su te percepcije ukorijenjene u iskustvu pojedinca koji doživljava svoj pogled na druge kroz zajedničke norme i to dovodi do implicitnih i eksplicitnih negativnih reakcija na stigmatizirana stanja,
2. samostigma - sadrži mnoge komponente javne stigme jer ima kognitivne, afektivne i bihevioralne komponente koje mogu biti implicitne i eksplicitne. Fokusira se na psihološku štetu prema samome sebi, a znanje pojedinca da kultura obezvrjeđuje stanje koji oni sami posjeduju dovodi do samostigme. Posljedice ove stigme su stres, anksioznost i smanjenje društvene mreže,
3. stigma po udruženju - fokusira se specifično na pojedince koji postaju stigmatizirani kroz formalni ili neformalni odnos sa stigmatiziranim osobama,
5. strukturna stigma - fokusira se na društvene ideološke i institucionalne komponente koje propagiraju stigmatizirane statuse. Reproducirajući sustave nejednakosti u kojima se stanje može smatrati manjim, stigma se može pothraniti unutar strukturiranog jedinstvenog sustava za različite društvene kontekste (Blom, Carpholt i Krull, 2023: 4).

8. ODNOS DRUGIH LIKOVA PREMA LIKU MEMA

Stigmatizacija osoba koje pate od mentalnih teškoća vrlo je velika i postoje različite predrasude prema oboljelima. Zatvor može negativno utjecati na osobe s mentalnim poteškoćama te može dovesti do depresije, paranoje i anksioznosti (Milošević, Jovanić i Petrović, 2019:330). S obzirom na to da su Mema zatvorenici i stražari tretirali vrlo loše i sam je patio od navedenih stanja.

Askorozlu je voditelj zatvorske bande s kojim Memo ima vrlo kompliciran odnos. Naime, Askorozlu se najgore od svih zatvorenika odnosio prema Memi. S obzirom da je vjerovao kako je Memo odgovoran za smrt djevojčice, vrlo ga je često zlostavljao i vrijeđao. Njihov se odnos promijenio kada je Memo spasio Askorozla od napada drugog zatvorenika. Tada je Askorozlu shvatio kako je Memo nesebična i iskrena osoba koja nije mogla počinuti ubojstvo. Nakon toga Memo postaje Askorozlov štićenik te ga naposljetku i spašava od smrtne kazne.

Ostali zatvorenici imali su vrlo sličan odnos s Memom kao i Askorozlu. U početku su ga osuđivali, no na kraju su spoznali istinu te ga zavoljeli.

Aydin je upravitelj zatvora te otac preminule djevojčice Sede. On se kao i većina vrlo loše odnosio prema Memi. Nakon što je pronađen svjedok koji je dokazao kako Memo nije odgovoran za Sedinu smrt, Aydin ga ubija te govori kako je pokušao pobjeći. Činjenica da je Aydin ubio svjedoka samo kako bi Memo odgovarao za zločin koji nije počinio dokazuje kako Aydin smatra da Memo ne zaslužuje živjeti.

Struka tvrdi da je psihijatrijska njega vrlo važna za pojedince s mentalnim poteškoćama u zatvoru. Također treba posvetiti veću pozornost obrazovanju zaposlenih kako bi se mogli ispravno brinuti za pojedince s mentalnim poteškoćama (Milošević, Jovanić i Petrović, 2019:324).

U filmu je uočljivo da psihijatrijska njega za pojedince s metalnim teškoćama izostaje te da su zbog toga primorani brinuti sami za sebe.

9. ZAKLJUČAK

Čudo u ćeliji broj 7 turskog redatelja Mehmeta Ada Öztekin, film je o mentalnom invalidu koji je nepravedno osuđen na smrtnu kaznu. Memo pati od umjerenih mentalnih poteškoća, a baka mu pomaže u odgoju kćeri Ove. Osobe s invaliditetom često su neshvaćane i diskriminirane, a do toga dolazi zbog neispravnog prikaza invaliditeta u književnosti i u medijima. U filmu je Memo prikazan kao lik koji je tretiran na isti način sve dok mu zatvorenici nisu pružili priliku i upoznali ga. Vrlo je važno pružiti podršku osobama s invaliditetom te im omogućiti integraciju u društvo kako bi u potpunosti mogli iskoristiti svoje potencijale.

Stigmatizacija osoba s mentalnim poteškoćama vrlo je velika i često su smatrani manje vrijednima. Zatvorenici i drugi likovi u filmu također smatraju Memu manje vrijednim i ludim, no njihovo se mišljenje mijenja. Stanje pojedinaca sličnih Memi u ustanovama poput zatvora može se uvelike pogoršati. Naime vrlo često ti pojedinci nisu zaštićeni i izloženi su zlostavljanju i vrijeđanju.

Memo nije samo osoba s invaliditetom, on je i roditelj s invaliditetom. Osobe koje imaju invalidnost mogu biti vrlo dobri roditelji, međutim njihova djeca mogu razviti određene teškoće tijekom odrastanja poput diskriminacije vršnjaka, preopterećenja, tjeskobe, depresije...Memo je prikazan kao vrlo dobar otac kojemu invaliditet ne stvara velike poteškoće u odgoju, a uz bakinu pomoć uspijeva i u onome što mu samom može predstavljati problem.

Film *Čudo u ćeliji broj 7* pokazuje kako je moguće nadići stereotipe i predrasude te tako pružiti priliku onima koji ju doista zaslužuju.

10. LITERATURA

Knjige

1. Barker, C. i Murray, S. (2019.). *Introduction on reading disability in Literature*. Cambridge University Press.
2. Blom, B., Carpholt, C. i Krull, I. (2023). *Outline of a theory of stigmatization in the personal social services*. School of Humanities and Social Sciences, Emmanuel College, Boston, MA, USA.
3. Čelik, A. i Miliša, Z. (2022). Sociopedagoške posljedice stigme i stigmatiziranja. *Odgovno-obrazovne teme*, 5(1), str. 133-147.
4. Dadić, M., Bačić, A., Župa, I. i Vukoja, A. (2018). Definiranje pojmova invaliditet i osoba s invaliditetom. *Hrana u zdravlju i bolesti, Specijalno izdanje* (10. Štamparovi dani), 64-66.
5. Đaković, M., Berbić Kolar, E. i Romstein, K. Portretiranje osoba s invaliditetom u suvremenim filmskim ostvarenjima. Stručni rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
6. Kos, J. (2022.). *Utjecaj filmskog prikaza osoba s invaliditetom na doživljaj tih osoba kod opće populacije*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
7. Leutar, Z. i Štambuk, A. (2007). Invaliditet u obitelji i izvori podrške. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, Vol. 43, br. 1., str. 47-61.
8. Levčić, M. i Leutar, Z. (2011). Iskustvo roditeljstva osoba s tjelesnim invaliditetom. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47(2), str. 42-57.
9. Milošević, S., Jovanić, G. i Petrović, V. (2019). Položaj i tretman osuđenih sa mentalnim poremećajima u penalnom sistemu. *Specijalna edukacija i rehabilitacija (Beograd)*, Vol. 18, br. 3., str. 321-351
10. Penetrai, Andrić, K. (2021.). *Invaliditet u književnosti, književnost u invaliditetu. Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju*. Zbornik radova. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku, str. 53-64.
11. Peternai Andrić, K (2019). *Pripovijedanje, identitet, invaliditet*. Meandermedia: Zagreb.

12. Shree, A. (2019). *Intellectual Disability: Definition, classification, causes and characteristics*. University of Delhi.

Mrežne stranice

1. National Library of Medicine. Clinical Characteristics of Intellectual Disabilities, URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK332877/>, datum pristupa: 20.6.2024.
2. The Arc. Parents with Intellectual Disabilities. Washington D.C. URL: https://thearc.org/wp-content/uploads/forchapters/Parents%20with%20I_DD.pdf, datum pristupa: 25.6.2024.